

ראש השנה לאילן

"כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מְבִיָּאֶךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ גַּחְלִי
מִיָּם עֵינַת וְתֵהֱמוֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָרִ: אֶרֶץ חָטָה
וְשִׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שִׁמּוֹן וְדָבָשׁ."
(דברים ה')

כפר דרום ת"ו - ניצן

סדר ט"ו בשבט

עם הלכות, רעיונות ומנהגי היום

כפר דרום ת"ו - ניצן

בהוצאת מכון התורה והארץ

ת.ד 8 ניצן

מיקוד: 7928700 טל. 08-6847325

פקס. 08-6847055 Machon@toraland.org.il

www.toraland.org.il

כתיבה: הרב יהודה עמיחי, הרב אהוד אחיטוב,

הרב אברהם סוחובולסקי

עריכה: טל תורג'מן

עיצוב גרפי: אודליה פרל

ראש השנה לאילן

"ארבעה ראשי שנים הם... באחד בשבט
ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית
הלל אומרים בחמשה עשר בו".

(משנה ראש השנה א,א)

כל אילנות העולם - ראש השנה שלהם
הוא ט"ו בשבט, שהכול הולך לפי טבעה
של ארץ ישראל, שהיא עיקר העולם.

ט"ו בשבת בהלכה

ערלה ונטע רבעי:

התורה אסרה עלינו לאכול פירות 'ערלה' - פירות של עץ שלא מלאו לו שלוש שנים לנטיעתו.

כשהעץ מגיע לשנה הרביעית, הוא נקרא 'נטע רבעי'. פירות נטע רבעי מותרים באכילה לאחר חילולם.

קביעת השנה של הפירות (במניין שנות ערלה) היא ט"ו בשבת. פירות שייחנטו מט"ו בשבת ואילך, לאחר שכבר עברו עליהם ארבע שנים מנטיעתם, יתחייבו בכל דיני תרומות ומעשרות.

תרומות ומעשרות:

ט"ו בשבת הוא ראש השנה לאילנות, לעניין תרומות ומעשרות (בכל שנה אנו מפרישים תרומה גדולה, מעשר ראשון ותרומת מעשר, מלבד זאת בשנים א,ב,ד,ה לשמיטה אנו מפרישים מעשר שני, ובשנים ג, ו לשמיטה - מעשר עני). כשמפרישים תרומות ומעשרות, אין לערב את הפירות שהתחילו לצמוח בשנה שעברה עם אלו שצמחו השנה. לכן יש לדעת מתי מתחילה השנה החדשה, כדי לעשר בנפרד את פרות כל שנה ושנה. התאריך הקובע מאיזו שנה הפרי, הוא ט"ו בשבת. פירות שחנטו (שהתחילו לצמוח) עד ט"ו בשבת, שייכים לשנת המעשר הקודמת. פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבת, שייכים לשנת המעשר הבאה.

*את סדר הפרשת תרומות ומעשרות ודיניה, אפשר ללמוד בתקליטור בהוצאת מכון התורה והארץ (www.toraland.org.il)

מנהגי היום

1. אין מתענים, אין נופלים אפיים ואין אומרים תחנון בט"ו בשבט. אם חל ט"ו בשבת, אין אומרים 'אב הרחמים' ו'צדקתך צדק'.
2. יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.
3. יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט אתרוג, ובמיוחד אתרוג מארבעת המינים, שברכו עליו בסוכות.
4. יש הנוהגים להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג נאה לארבעת המינים בשנה הבאה. גם כשט"ו בשבט חל בשבת יכולים לבקש על כך בתפילת 'אלקי נצור', ואין בזה 'בקשת צרכים' בשבת.
5. יש הנוהגים לאכול מפירות ארץ ישראל, וללמוד בזמן האכילה את ההלכות השייכות למצוות התלויות בארץ; וכשאינן במצא מפירות ארץ ישראל, נוהגים לאכול מפירות חוץ לארץ.
6. יש להקפיד כל השנה וקל וחומר בט"ו בשבט, שהפירות הנאכלים הם בלי חשש ערלה, מעושרים כדון, ואין בהם תולעים.

זמן אכילת הפירות

1. כשט"ו בשבט חל בשבת, עדיף לאכול פירות ט"ו בשבט בתוך הסעודה (לאחר הקידוש וברכת 'המוציא'), ולא בין הקידוש לסעודה, כדי שלא לבוא לידי ספק בברכה אחרונה. כמו כן אפשר לעשות סעודת פירות לאחר ברכת המזון, אולם יש להשתדל לשהות זמן מה אחר הסעודה, שלא תהא זו אכילה גסה, ושלא לברך ברכה שאינה צריכה.
2. בדיעבד, מי שצריך לאכול פירות ט"ו בשבט אחר הקידוש וקודם הסעודה, ינהג כדלהלן:
  - א. אם אכל פירות שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה (כגון: תמרים, תאנים), וידוע לו שלא יאכל פירות אלו בסעודה - לפי פוסקי אשכנז וחלק מן הפוסקים הספרדים חייב לברך ברכה אחרונה קודם נטילת ידיים; ויש מחכמי ספרד שפוטרים מברכה אחרונה, אולם אם הוא מתכוון לאכול מפירות אלו גם בתוך הסעודה, אינו צריך לברך ברכה אחרונה קודם נטילת ידיים.
  - ב. על יין או על פירות המעוררים את התיאבון (חמוצים, זיתים), אין מברכים ברכה אחרונה קודם הסעודה.
  - ג. אם אכלו ירקות שאין מברכים עליהם במהלך הסעודה (כגון: תפוחי אדמה, גזר), יש לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה.

סדר ט"ו בשבט

מניחים על שולחן הסדר פירות משבעת המינים, פירות העונה ומיני מזונות. יש שנוהגים להניח גם פרי חדש ולברך עליו "שהחינו".

סדר אכילת הפירות

1. מקדימים לאכול כל דבר שברכתו 'המוציא'; לאחר מכן אוכלים דבר שברכתו 'מזונות', ולאחר מכן מברכים על היין.
2. נוהגים ששבעת המינים קודמים לכל פירות העץ האחרים, מלבד הנוהגים כדעת הרמב"ם, שמקדימים את הפירות שחביבים עליו כעת.
3. כל הקודם בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש (תמרים)" קודם לברכה, אך כל הקרוב למילה "ארץ" בפסוק - חשיבותו גדולה יותר. על כן הזית והתמר קודמים לגפן לתאנה ולרימון, מכיוון שהזית והתמר נכתבו מיד לאחר המילה "ארץ" השנייה, ואילו הגפן, התאנה והרימון נכתבו בריחוק שתי מילים מהמילה "ארץ" הראשונה. והגפן קודמת לתאנה, התאנה לרימון והזית לתמר.
4. חיטה ושעורה העשויים לתבשיל או לפת קודמים לזית ולתמר, אבל חיטה או שעורה יבשים או שנעשה מהם משקה (שברכתם 'אדמה' או 'שהכל') - פירות המינים האחרים קודמים להם.
5. פירות העץ קודמים לפירות האדמה, ויש אומרים שאם פרי האדמה חביב עליו מאוד, יש לברך עליו קודם לפרי העץ.

**"אַרְץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגַפֵּן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן,
אַרְץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ"** (דברים ח, ח).

סיפור

מטע הארץ תחילה

בחגיגת מטעים בהוד השרון, נתכבד הרב קוק בנטיעה הראשונה. כשקם והלך לנטע התרגש מאד, עיניו זלגו דמעות, ופניו היו כלפיד-אש. כשהגישו לו את המעדר, סרב לקחתו, התכופף וטפל ברגבי-האדמה בידיו, כשכלו נתון ברעדת-קדש. אחד המקורבים הרשה לעצמו לשאל את הרב מדוע הוא מתרגש כל-כך, והרב השיב ואמר: "נטיעת פרי בארץ-ישראל, אין זו סתם פעלה חקלאית רגילה, זוהי התדבקות במדותיו של הקב"ה, שאף הוא התעסק במטע הארץ תחלה".

(מועדי הראי"ה)

חִיטָה

נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְחִטָּה
"בְּטֶגֶף עֲרֻמַּת חֲטִים". הַסְּבִירוֹ חַז"ל:

"וְהֵלֵא עֲרֻמוֹת שֶׁל אֲצִטְרָבְלִין

וְשֶׁל פִּלְפְּלִין יְפוֹת מֵהֶן,

וְלָמָּה נִמְשְׁלוּ לְחֲטִין. אֲלָא יָכוֹל אָדָם לְחִיּוֹת

בְּלֵא פִּלְפְּלִין וּבְלֵא אֲצִטְרָבְלִין,

וְאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לְחִיּוֹת בְּלֵא חֲטִים.

וְכִשֶׁם שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֵא חֲטִין,

כִּךְ אֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֵא יִשְׂרָאֵל"

(מדרש תהילים ב')

לוקחים עוגה או עוגייה שעשויה מקמח חיטה ומברכים לפני האכילה:

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא מִיְּמֵי מְזֻנוֹת"**

שְׁעוּרָה

הָרוּאָה שְׁעוּרִים בַּחֲלוּם

סָרוּ עֲוֹנוֹתָיו. שְׁנַאֲמַר:

"וְיָסַר עֲוֹנֶךָ וְחִטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר"

אָמַר רַבִּי זִירָא:

לֹא עָלִיתִי מִבְּכָל לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל

עַד שֶׁרְאִיתִי שְׁעוּרִים בַּחֲלוּם"

(ברכות נו, ע"א)

אוכלים מאפה שנאפה מקמח שעורה. יש שנוהגים לשתות בירה שעשויה משעורה. ברכתה

של הבירה: **"שהכל נהיה בדברו"**,

ולכן יש לברך עליה לאחר אכילת הפירות.

למה נמשלו ישראל לזית?

מה זית אין עליו נושרים,
לא בימות החמה ולא בימות הגשמים -
אף ישראל,
אין להם בטלה עולמית,
לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.
(ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפט).

לוקחים זית, שנשתבחה בו ארץ ישראל, ומברכים לפני אכילתו
(יש לכוון בברכה גם על שאר פירות העץ):

"ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ."

סיפור

מפרי הארץ

פעם יצא הרב מרדכי אליהו זצ"ל לסיור בחו"ל, ודבר על חשיבותה של ארץ-ישראל. במהלך הסעודה הביאו לרב זיתים יפים וגדולים. אמר אחד האנשים לרב: "כבודו יטעם את הזיתים הללו, הם גדלים כאן. גם כאן יש פרות טובים, לא רק בארץ-ישראל". הזיתים נראו יפים במיוחד. אבל הרב לא טעם מהם, והסביר: אם משתמשים בזיתים הללו כדי להמעיט בכבודה של ארץ-ישראל, לא אכל מהם. כשראה הרב שכלם טעמו מהזיתים ושבו את טעמם, לקח את הקופסה וראה שכתוב עליה "מיצר בקבוץ יבנה". הבין הרב שאיש מלבדו לא שם לב שהזיתים הללו מיצרים בארץ-ישראל. אמר להם: "אם הזיתים הללו כל כך טעימים, גם אני אטעם מהם". האיש שדבר בשבח הזיתים נראה כמנוצח. הנה, גם הרב אוכל מהזיתים של חו"ל... טעם הרב מן הזיתים ואמר: "באמת הם משבחים מאד. לא יכול להיות שזיתים כאלה גדלים בחו"ל. בטוח שהם מארץ-ישראל". אמר לו האיש: "כבוד הרב, גם בחו"ל גדלים דברים טעימים". וכל הצבור הקשיב לשיחה. בקש הרב ממנו שישתכל על הקופסה ויגיד לו היכן מיצרים הזיתים הללו. האיש הסתכל ואמר: "קבוץ יבנה, ארץ-ישראל". אמר לו הרב: "אם אתה כל כך אוהב זיתים טעימים, בוא לארץ-ישראל. היא ממדלת בשבילך את כל הפרות הטעימים. ממש בשבילך ולמענך. בוא, הארץ מחכה לך!"

למה נמשלו ישראל לתמר?

מה תמרה זו אין בה פסלת, אלא:
 תמרים לאכילה, לולבים להלל,
 חריות לסיכוף... כך הם ישראל -
 אין בהם פסלת, אלא:

מהם בעלי מקרא, מהם בעלי משנה,
 מהם בעלי אגדה, מהם בעלי מצות,
 מהם בעלי צדקות.

(מדרש רבה בראשית מ"א)

מדרש

אמר להם הקדוש-ברוך הוא לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו גשב ולא נטע, אלא הוּו זְהִירִין בְּנִטְיעוֹת, שְׁנֹאֲמַר "וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל". כִּשֶׁם שֶׁנִּכְנַסְתֶּם וּמִצַּאתֶם נְטִיעוֹת שְׁנֹטְעוּ אַחֲרַיִם, אִף אַתֶּם הֵיוּ נוֹטְעִים לְבַנְיָכֶם.
 (מדרש תנחומא, קדושים סי' ח).

אוכלים תמר לח או יבש.

”אָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ,

אָמַר זֶה בְּגִפֶּן נִמְשְׁלָה. כִּי־צַד?
 זְמוּרוֹת שְׁבָה (שֵׁישׁ עֲלֵיהֶם פְּרוֹת מְעֵטִים)
 אֵלוּ בְעַלֵּי בָתַיִם (אֲנָשִׁים שֵׁישׁ בָּהֶם מְצוּוֹת).
 אֲשָׁכוֹלוֹת שְׁבָה (שֵׁישׁ בָּהֶם פְּרוֹת רַבִּים)
 אֵלוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים (שֵׁישׁ בָּהֶם תּוֹרָה).
 עֲלִים שְׁבָה אֵלוּ עַמֵּי הָאָרֶץ (אֲנָשִׁים פְּשוּטִים
 וְתַמִּימִים).

קְנוֹקְנוֹת שְׁבָה אֵלוּ רִיקָנִים שְׁבִישְׁרָאֵל
 (אֲנָשִׁים שְׂאִין בָּהֶם לֹא תּוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים)
 וְכֻלָּם בְּגִפֶּן אַחַת. מָה הַטַּעַם?
 יְבַקְשׁוּ הָאֲשָׁכוֹלוֹת (תַּלְמִידֵי הַחֲכָמִים)
 רַחֲמִים עַל הָעֲלִים (עַמֵּי הָאָרֶץ),
 שְׂאֵלְמָלֵא הָעֲלִים אֵין הָאֲשָׁכוֹלוֹת מִתְקִימִים.”
 (חולין צ”ב, ע”ב)

תאנה

**"מִפְּנֵי מָה נִמְשְׁלָה תוֹרָה לְתֵאנָה?
שָׂרֵב הָאֵילָנוֹת, הַיֵּזִת וְהַגָּפֶן וְהַתְּמָרָה נִלְקָטִין כְּאַחַד,
וְהַתְּאֵנָה נִלְקָטָה מְעַט מְעַט.
כִּךְ הַתּוֹרָה, הַיּוֹם לּוֹמֵד מְעַט וְלִמְחָר הַרְבֵּה,
לְפִי שְׂאִינָה מִתְלַמְּדָת
לֹא בְּשָׁנָה וְלֹא בְּשָׁתַיִם."**

(במדבר רבה יב)

מדרש

מעֲשֶׂה בְּרַבֵּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב תַּחַת תְּאֵנָה אַחַת, וְהָיְתָה הַתְּאֵנָה מְלֵאָה תְּאֵנִים יְפוֹת. יָרַד טַל וְהָיוּ הַתְּאֵנִים שׁוֹאֲבוֹת [שׁוֹפְעוֹת] דְּבִשׁ, וְהָיָה הַרוּחַ מְגַבְּלוֹ [לֶשׁ וּמַעְרָבָבוֹ] בְּעֵפֶר. בָּאָה עֵז אַחַת וְהָיְתָה מְנוֹטֶפֶת חֶלֶב בְּדָבֶשׁ, וְקָרָא לְתַלְמִידָיו וְאָמַר לָהֶם: בּוֹאוּ וְרֹאוּ דְגָמָא מַעִין הָעוֹלָם הַבָּא, שְׂנֵאָמֵר (יואל, ד): "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהָרִים עָסִיס וְהַגְּבְעוֹת תִּלְכְּנָה חֶלֶב" (תנחומא קדום, תצוה סי' י).

אוכלים תאנים טריות או יבשות.

"הַנִּצּוֹ הָרְמָנִים"
 אֵלוֹ הַתִּינוּקוֹת שְׂיוֹשְׁבִים
 וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה
 וְיוֹשְׁבִים שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת
 כְּגִרְעִינֵי רְמוֹנִים.
 (שיר השירים רבא ו' יז')

"כְּפֶלַח הָרְמוֹן רִקְתָּךְ" (שיר השירים ד' ג') - אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין אֹר שֶׁל גִּיהֶנָם שׁוֹלֵט בְּךָן ק"ו (קל וְחִמָּר) מִמְצַבַּח הַזֶּהָב. מֵה מְצַבַּח הַזֶּהָב שְׂאִין עָלָיו אֶלָּא כְּעֵבִי דִינָר הַזֶּהָב, עֲמֵד כְּמָה שְׁנַיִם וְלֹא שְׁלִטָּה בּוֹ אֹר, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמַלְאִין מְצוּוֹת כְּרָמוֹן, עַל אַחַת כְּמָה וְכַמָּה, שְׁנֹאֲמַר "כְּפֶלַח הָרְמוֹן רִקְתָּךְ". אֶפְלוֹ רִקְנִין שְׁבִיִּשְׂרָאֵל מְלֹאִין מְצוּוֹת כְּרָמוֹן (עִירוּבִין יט).

אוכלים רימון.

חרוב

חוני המעגל ועץ החרוב

פעם אחת הייה מהלך בדרך, ראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב.
אמר לו: זה לכמה שנים טוען פרות?
אמר לו: לשבעים שנה.
אמר לו: כלום כרי לך שתחיה שבעים שנה, ותאכל ממנו?
אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים; כשם שנטעו אבותי לי
כך אטע אני לבני.

אתרוג

מה הייה אותו אילן שאכלו ממנו אדם וחוה? אמר ר' אבא: אתרוג הייה, שנקאמר: "ותרא האשה כי טוב העץ" (העץ עצמו ולא רק הפרי), צא וראה איזה אילן שעצו נאכל כפריו? אין אתה מוצא אלא אתרוג. (בר"ט.ו. ח) כפי שנקאמר: "פרי עץ הדר", מלמד שטעם עצו ופריו שוים. (סוכה ל"ה)

שקד

והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ויגמל שקדים
(במדבר י"ז, כ"ג)
ויגמל - מלשון "וגמלו ישלם לו". למה שקדים ולא פרי אחר? אלא כשם
ששקד ממהר להוציא פרות יותר משאר פרות, כך שקד אהרן להצלתם
של ישראל.

תפוח

אמר רבי חמא בן רבי חנינא מאי דכתיב (שיר השירים ב, ג): "כתפוח בעצי
היער" למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך, מה תפוח זה פרוי קודם
לעליו, כך ישראל הקדימו נעשה לנשמע. (שבת פ"ח, ב)

לוקחים בוטנים או מיני ירקות ומברכים:

**”בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה”**

על פרי חדש מברכים:

**”בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֵינּוּ
וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנוֹ הַזֶּה”**

*לא ניתן לברך "שהחינו" על אתרוגים כיוון שכבר ברכו עליהם בסוכות.

חתימת הברכה

1. כל האוכל פירות ארץ ישראל משבעת המינים, צריך להזכיר בברכה אחרונה שבחה של ארץ ישראל, וחותרם "על פירותיה" (זיתים, רימונים ותמרים, רובם מגידולי הארץ).
2. האוכל מפירות חו"ל, חותרם בברכה האחרונה "על הפירות". בכל מקרה שיש ספק אם הפירות מהארץ או מחו"ל, יחתום את הברכה "על הפירות" (צימוקים - חלקם מהארץ וחלקם מחו"ל).
3. אם אכל פירות שבעת המינים גם מהארץ וגם מחו"ל, יחתום "על הפירות".
4. ברכת "מעין שלוש" פוטרת גם את פירות העץ שאינם משבעת המינים.
5. על פירות האילן, חוץ מז' מינים ופירות האדמה וירקות ועל כל המשקין ועל דבר שאין גידולו מן הארץ, מברכין אחר אכילתן "בורא נפשות".

ברכה מעין שלוש

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם,

על פירות משבעת המינים:

על היין:

על חמשת מיני דגן:

על העץ ועל
פרי העץ:

על הגפן ועל
פרי הגפן:

על המחיה
ועל הכלכלה

עפ"י נוסח עדות המזרח

לבני אשכנז (עפ"י נוסח ספרד)

ועל תנובת השדה ועל ארץ
חמדה טובה ורחבה שרצית
והנחלת לאבותינו לאכל מפריה
ולשבוע מטובה. רחם יי אלהינו
עלינו ועל ישראל עמך ועל
ירושלים עירך ועל ציון משכן
כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלך.
ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה
בימינו. והעלנו לתוכה. ושמחנו
בבנינה ונברכך עליה בקדשה
ובטהרה.

ועל תנובת השדה ועל ארץ
חמדה טובה ורחבה שרצית
והנחלת לאבותינו לאכל מפריה
ולשבוע מטובה. רחם יי
אלהינו על ישראל עמך ועל
ירושלים עירך ועל ציון משכן
כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלך.
ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה
בימינו. והעלנו לתוכה. ושמחנו
בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע
מטובה ונברכך עליה בקדשה
ובטהרה.

כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה
לך (יי אלהינו) על הארץ

כי אתה יי טוב ומטיב לכל
ונודה לך על הארץ

על פירות משבעת המינים:

ועל הפרות (בא"י פרותיה)
ברוך אתה יי, על הארץ
ועל הפרות (בא"י פרותיה)

על היין:

ועל פרי הגפן (בא"י גפנה)
ברוך אתה יי, על הארץ
ועל פרי הגפן (בא"י גפנה)

על חמשת מיני דגן:

ועל המחיה. ברוך אתה יי,
ועל הארץ ועל המחיה ועל
הכלכלה.

ברכת בורא נפשות

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרון על
כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי. ברוך חי העולמים:

מכון התורה והארץ
כפר דרום ת"ו - ניצן

www.toraland.org.il